

Gibye (Yeşilbağcılar)



Bilal SÖĞÜT - Sezai GENCER



STRATONIKEIA ÇALIŞMALARI 3

GİBYE

(YEŞİLBAĞCILAR)

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT - Sezai GENCER



katkılarıyla.



MUĞLA - 2018

İçindekiler

ÖNSÖZ	9
1. GİRİŞ.....	11
1.1. Bulunduğu Yer.....	11
1.2. Çalışmanın Önemi.....	12
1.3. Basılma Hikayesi.....	12
2. ARKEOLOJİK VE TARİHİ VERİLER.....	17
2.1. Antik Dönemlerden Yaşam İzleri (B. Söğüt).....	17
2.2. Antik Dönem'den Günümüze Zeytinyağı Üretimi (A. Büyüközer).....	28
2.2.1. Arkaik Dönem'de Üretim.....	28
2.2.2. Klasik Dönem'de Üretim.....	29
2.2.3. Hellenistik Dönem'de Üretim.....	30
2.2.4. Roma Dönemi'nde Üretim.....	34
2.2.5. Günümüzde Bölgenin Zeytinyağı Üretimi.....	41
2.3. Tepecik Erken Osmanlı Dönemi Yerleşimi (A. A. Tırpan - B. Söğüt).....	44
2.4. Gibye (Yeşilbağcılar) Çevresi Kazılarında Çıkan 13-16.Yüzyıldan Bazı Sikkeler (S. Cirtil).....	49
2.5. 19. Yüzyılın Ortalarında Gibye (F. Bozkurt).....	61
2.5.1. Temettuat ve Nüfus Defterleri Işığında Gibye Köyü.....	61
2.6. Gibye'de Bulunan Türk Dönemine Ait Eserler (O. Kunduracı - N. Bahargülü - S. Güven).....	107
2.7. Sonsuzluğa Ulaşan Taşlar: Gibye (Yeşilbağcılar) Mezar Taşları (S. Özgün-Cirtil).....	125
2.7.1. Pirli Bey Türbesi Mezar Taşları.....	125
2.7.2. Gibye Mezarlığı Mezar Taşları.....	132
2.8. Gibye'de, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı Olarak Tescillenmiş Yapılar.....	145
2.8.1. Pirli Bey Cami ve Türbesi.....	146
2.8.2. Evler.....	148
2.9. Geleneksel Konutun İnşa Aşamaları.....	164
3. COĞRAFİ YAPI.....	169
3.1. Coğrafi Konum.....	169

Stratonikeia alışmaları 3
GİBYE (Yeşilbağcılar)

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT - Sezai GENCER

Yayımlayan
şükrü Devrez

Tasarım ve Uygulama
Engin Devrez

Bilgin Kùltür Sanat řti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67 / Sertifika no: 20193
www.bilginkultursanat.com / bilginkultursanat@gmail.com

ISBN: 978-605-9636-51-3

Birinci Basım: Kasım 2018

© Bilgin Kùltür Sanat Yayınları
Yazarın ve yayınevini yazılı izni olmadan
hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoęaltılamaz.

Baskı: Matsa Basımevi
İvedik O.S.B., Matbaacılar Sitesi 1514. Sokak No: 42 Yenimahalle/ANKARA
Telefon: 0 (312) 395 20 54 Faks: 0 (312) 395 20 54

3.2. Ovalar ve İklim.....	172
3.3. Dağlar, Tepeler ve Fundalıklar	174
3.4. Kuyular, Çeşmeler ve Dereler	175
3.4.1. Kuyular	175
3.4.2. Çeşmeler	176
3.4.3. Dereler	177
3.5. Ormanlar ve Hayvanlar	177
3.5.1. Ormanlar.....	177
3.5.2. Evcil Hayvanlar	179
3.5.3. Yaban Hayat.....	180
3.6. Sebze ve Meyveler ile Şifalı Bitkiler ve Yaban Meyveleri	181
3.6.1. Sebze ve Meyveler	181
3.6.2. Şifalı Bitkiler	182
3.6.3. Yaban Meyveleri.....	182
3.6.4. Süs Bitkileri.....	182
4. TARIMSAL EKONOMİ.....	183
4.1. Zeytin.....	183
4.1.1. Zeytin Ürünleri ve Ayakyağı	185
4.1.2. Sofralık Zeytin.....	186
4.1.3. Zeytinyağı Sabunu.....	186
4.2. Bağ.....	186
4.2.1. Üzümün Yetiştirilmesi	186
4.2.2. Bağbozumu ve Pekmezin Yapılışı	189
4.3. Tütün	191
4.3.1. Fide Hazırlığı.....	191
4.3.2. Tütün Kırımı ve Dizimi	192
4.3.3. Kurutma ve Satış	193
4.4. Bal	194
4.4.1. Organik Bal Üretimindeki Değişim	195
4.5. İncir	196
4.6. Payam (Badem)	197
4.7. Hububat Ürünleri.....	197
4.7.1. Harman Yeri.....	197

4.7.2. Akdarı (Beyaz Darı)	198
4.7.3. Mısır	200
4.7.4. Pakla (Bakla)	200
4.7.5. Susam	201
4.7.6. Burçak	201
4.7.7. Hububat Ürünlerinin Harmanlanması (Dövülmesi)	201
4.7.8. Un Değirmenleri.....	202
4.8. Evde ve Tarımda Kullanılan Araç ve Gereçler.....	203
4.8.1. Tarımda Kullanılanlar.....	203
4.8.2. Evde Kullanılanlar.....	209
4.8.3. Aydınlatma Araçları.....	215
4.9. Geleneksel Şifa Yöntemleri.....	216
4.10. Dericilik.....	218
5. MUTFAK KÜLTÜRÜ	219
5.1. Sabah Yemeği.....	221
5.2. Öğle Yemeği.....	221
5.3. Akşam Yemeği.....	222
5.4. Yemek Çeşitleri	222
5.4.1. Çorbalar.....	222
5.4.2. Ot ve Sebzedden Yapılanlar.....	223
5.4.3. Bulgurdan Yapılanlar.....	228
5.4.4. Un ve Ekmekten Yapılanlar.....	231
5.4.5. Yumurtadan Yapılanlar	232
5.4.6. Et Yemekleri	234
5.4.7. İşkembeden Yapılan Yemekler	236
5.4.8. Kümes Hayvanlarından Yapılanlar	237
5.4.9. Av Hayvanından Yapılanlar	239
5.4.10. Mantardan Yapılanlar	240
5.4.11. Garnitürler	241
5.4.12. Tatlılar.....	243
6. SOSYAL YAPI VE İNANÇLAR.....	246
6.1. Çocukların Doğumu, Bebeklik Evresi ve Sonrası.....	246
6.2. Erkek Çocuğun Gençlik Serüveni	247

6.3. Gençlerin Evlendirilmesi.....	249
6.3.1. Nişan Hazırlığı	250
6.3.2. Nişanın Takılması.....	250
6.3.3. Gelin Çeyizi.....	250
6.3.4. Kesim Görme	251
6.3.5. Erkek Tarafı İçin Alınan Dürüler (Hediyeler)	251
6.3.6. Düğünlerin Yapılış Serüveni.....	252
6.3.7. Çalgıcı Beyleme (Kontrat)	252
6.3.8. Düğünün Başlaması.....	252
6.4. Sosyal Yaşam ve Dayanışma	261
6.4.1. Yardımlaşmalar ve İmece	261
6.4.2. Kahve Sohbetleri ve Düğün Oyunları	262
6.4.3. Ev Ziyaretleri.....	263
6.4.4. Gedik Odası (Misafirhane)	263
6.4.5. Gedik Odasının Ağırladığı Misafirler.....	264
6.5 Kutsal Günler, Yatırlar ve Batıl İnançlar	264
6.5.1. Dini Bayramlar	264
6.5.2. Kandil Yemekleri (Namaz Yemekleri) ve Kandil Kutlamaları.....	265
6.5.3. Yatırlar	265
6.5.4. Gelenekler ve Batıl İnançlar.....	266
7. SÖZEL DEĞERLER	267
7.1. Atasözleri.....	267
7.1.1. Küfürlü Ata Sözleri	269
7.2. Şiirleri ve Türküleri.....	270
7.2.1. Şiirler	270
7.2.2. Türküler	277
7.3. Gibye Efsanesi.....	280
7.3.1. Kuruluş ve Adının Veriliş Efsanesi	280
7.4. Bazı Kelimelerin Söylenişi ve Anlamı	281
8. LAKAP VE İSİMLER	287
8.1. Sülale Lakapları ile Gibye Haneleri	287
8.2. İsimler.....	301
8.2.1. Erkek İsimleri	302

8.2.2. Kadın İsimleri.....	303
9. ALANLARINDA İLK OLANLAR	305
9.1. Muhtarlar	305
9.1.1. Şükrü Tüzin Dönemi	306
9.1.2. Mehmet Türk ve Osman Tekke Dönemi	315
9.1.3. Ali Mavi Dönemi.....	316
9.1.4. Mehmet Söymen Dönemi.....	321
9.1.5. Hüsnü Dönmez Dönemi	321
9.2. Belediye Başkanları.....	325
9.2.1. Köyün Belde Oluşu Sonrası Önemli Kararlardan Örnekler	325
9.3. Eğitim-Öğretim ve Öğretmenler	325
9.3.1. Mefhar Tüzin.....	328
9.3.2. Abdullah Yüksel	329
9.3.3. Hüseyin Yıldız.....	329
9.3.4. Akif Kabakçı (Emekli Öğretmen)	330
9.3.5. Durmuş Ali Doğan.....	331
9.3.6. Muhittin Doğan	331
9.3.7. Cemile Bağcı	332
9.4. Din Görevlileri - İmamlar.....	332
9.4.1. Mustafa Önder.....	332
9.4.2. Mehmet Kuru (İnce Mehmet).....	332
9.4.3. İsmail Eskin (Eskin Hoca).....	332
9.4.4. Köyde Molla Olarak Bilinenler	332
9.5. Giyim, Kuşam ve Terziler	333
9.5.1. Kadın Giyimi	333
9.5.2. Erkek Giyimi	336
9.6. Ayakkabıcılar	339
9.7. Kasaplar.....	339
9.8. Berberler.....	339
9.9. Çalgı ve Çengicilik.....	339
9.10. Semerciler.....	342
9.11. Sağlıkçılar.....	343
9.12. Motorlu Araçların Kullanımı, Tamirciler ve Tenekeçiler.....	343

9.12.1. Ali Gencer.....	343
9.12.2. Bayram Uzakgiden	346
9.12.3. Ali Menteş	346
9.12.4. Günal Tüzin.....	347
9.12.5. Osman Kocaer	348
9.13. Mühendis ve Memurlar	348
9.13.1. Ali Rıza Koca	348
9.13.2. Hüsnü Kaya	349
9.13.3. Nevşat Özer	349
9.13.4. Hüseyin Erbaş.....	349
9.13.5. Osman Kocagöz	350
9.13.6. Salih Gencer	351
9.13.7. Yusuf Tüzin.....	351
9.14. Ulaşım ve Taşıma	352
9.14.1. Deveciler	353
9.14.2. Kamyon ve Otobüslerin Köye Gelişi	353
9.14.3. İlk Jeep'in Gelişi ve Yaygınlaşması	355
9.14.4. Yollar ve Gibye Merkezindeki Ticari Yerler.....	356
9.15. Savaş Gazileri.....	357
9.15.1. Kel Abdıraman (Abdurrahman Özer).....	358
9.15.2. Ali Çavuş (Ali Mersin).....	358
9.15.3. Çakır Ali (Ali Yufkacı)	358
9.15.4. Topal Durmuş (Durmuş Sorak)	358
9.15.5. Tavuk Memed (Mehmet Çalış).....	359
9.15.6. Gadırolu Mehmet (Mehmet Mavi)	360
9.15.7. Mirat Memedi (Mehmet Menteş).....	360
9.15.8. Hasmelen Mıdıva (Mustafa Kaya)	361
ENGLISH SUMMARY (İ. Türkoğlu)	362
KISALTMA VE KAYNAKLAR	378
LEVHALAR.....	386
Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT.....	404
Sezai GENCER.....	405

Önsöz

Gibye, tarihi dönemler boyunca önemini hep koruyan geçiş noktasında bulunan yerleşimlerden birisidir. Bunun bir sonucu olarak, köyün sınırlarında yapılan çalışmalarda, günümüzden yaklaşık beş bin yıl öncesinden itibaren kalıntı ve buluntular ele geçmiştir. Sadece kalıntı ve buluntularıyla ilgili değil, bölgede tarihi hikayeye sahip olan yerleşimlerden olması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Bu hikayelerden en iyi bilinen ve herkes tarafından anlatılan ise Kanuni Sultan Süleyman'ın 1521 yılındaki Rodos seferi esnasında yaşandığı söylenen ve yerleşimin adı ile de ilişkilendirilmiş olan anlatıdır. Sadece bu hikayeler değil, yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılan buluntular ve yapılan tespitlerin hepsi bize Gibye'nin tarihi ve kültürel bir zenginliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tarihi kalıntıların haricinde, köy doğal zenginlik açısından da farklı bir konuma sahiptir. Bu doğal zenginliği nedeniyle yerleşimin sınırlarının bir bölümünde açık kömür ocağı olmasına bağlı olarak, kömür çıkarma çalışmaları yapılmaktadır. Kömür çıkarma kazısı yapılacak alanların tamamında detaylı bir arkeolojik çalışma da gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların sonucu olarak bölgede, sınırlarında en çok arkeolojik kazının yapıldığı yerlerden birisi Gibye olmuştur. Bunun bir sonucu olarak, çalışmalar sayesinde tarihi ve kültürel değerleri en iyi şekilde belgelenmiş köylerden birisinin burası olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu çalışmaların tamamının kitaplar halinde detaylı ve bütüncül yayına dönüştürülmesine yeni başlanmıştır. Bu çalışmanın, hazırlanacak yeni kitapların öncüsü olması ve devamında başka kitapların yayınlanmasını dileriz.

Geniş kapsamlı yayın çalışmalarının ilki olan bu kitap, Gibyeliler Derneği'nin köyün bir belgeselini hazırlama düşüncesi ile başlamıştır. Gibyeli olan dernek üyeleri köyün taşınma sürecinden önceki son günlerinde görsel ve yazılı kayıtları toplamıştır. Sonrasında toplanan sözlü bilgilerden hareketle bu kitabın hazırlanmasına karar verilmiştir. Kitap için ilk kısımda, bu bölgede çalışan uzmanların kendi alanları ile ilgili hazırladıkları yazılar sayesinde, gelecekte her zaman kaynak olarak kullanılacak bir bölüm oluşturulmuştur. Araştırmacılar, bu yazıları için arazide ve Osmanlı arşivlerinde detaylı çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bunun sonrasında, bir zamanlar Gibye köyünde yaşanan ve şimdi sadece belirli yaşın üstündeki kişilerin hafızalarında kalan, köyün belde oluncaya kadarki kültürel ve sosyal durumu ele alınmıştır. Köy ile ilgili bilgilerin toplanıp kayıt altına alınması daha önce Sezai Gencer tarafından yapılmıştı. Sonrasında iki yazar olarak, günlerce süren uğraşlardan sonra toplanan bilgilerin tamamını bu kitap formatına dönüştürdük ve anlatılanları köyün kendisi ve komşu köylerden görseller ile zenginleştirdik. Çünkü çoğu zaman köye ait resimleri ya da yaşanmışlıkları bulmak mümkün olmadı. Böylece Gibye, bu kitap sayesinde genel anlamda her yönüyle iyi bilinen bir köy olma şansına sahip oldu. Bu çalışma, Gibye ile ilgili herşeyi tam içine almadığı için yeterli görülmebilir. Ancak bundan daha detaylı yapılacaklar, ayrı çalışmaların konusudur. Dileriz daha sonra, genel olarak hazırlanan Gibye kitabının bölümlerinin her birisi, ayrı kitaplar halinde hazırlanır ve burası ile ilgili daha çok bilgiye ulaşma şansımız olur.

Bu çalışmanın ilk temelini oluşturan kayıtların toplanmasında destek veren Gibyeliler Derneği'ne, kitap içindeki belirli bölümleri titiz bir şekilde hazırlayan yazarlara, çalışmada kaleme alınan bilgileri veren Rabia Konya Sarı, Afike Mavi ve Hüseyin Sarı ile eşyaların resimlerini kullanmamıza müsaade eden Afike Sarı, Mehmet Kocagöz, Erol Kılıç, Bekir Kaya, Kemal Özcan ve Mehmet Öztürk ile eser fotoğraflarının zemin temizliklerini yapan Elif Gülşen Hiçdurmaz ve Özlem Alkan'a, Gibye yemeklerini hazırlayan ve orijinal tabaklarında sunumu yapan özellikle Fatma Gencer ve bölgesel yemekleri için Sami Fırat'a çok teşekkür ederiz. Bunların dışında kitabın ha-

zırılanması aşamasında kendi uzmanlık alanları ile ilgili metinleri okuyarak çalışmamıza katkı veren Prof. Dr. Er-
can Haytođlu'na, kitap bütününe okuyup gerekli kontrolleri yaparak, İngilizce geniş bir özet yazan Dr. Öğr. Üyesi
İnci Türkoğlu'na, baskı kontrollerini yapan Arş. Gör. Banu Yılmaz'a ve Arzu Tektaş'a şükranlarımızı sunuyoruz.

Böyle bir çalışmanın hazırlanması kadar önemli olan bir diğer aşaması da okuyucuya ulaşması ve gelecekte
insanların kullanacağı, "*baki kalan kubbede bir hoş seda*" misali kayıtlı bir belgesel niteliğinde eser olmasıdır. Bu
eserin kalıcı hale dönüşmesi için kitabın basımı, köydeki sadece kömürleri çıkaran değil, aynı zamanda arkeolojik
çalışmalara ve kültürel faaliyetlere de destek veren Yatađan Termik Enerji Üretim A.Ş. (YTEÜAŞ) tarafından
yapılmıştır. Bu kitabın baskısı konusunda bizleri destekleyen YTEÜAŞ Yönetim Kurulu Başkanı Ceyhan Saldanlı
ve Ali Yağlı ile uzun yıllardır bu bölgede hizmet veren ve şirketin Genel Müdürlüğünü yapan Yüksel Akın'a çok
teşekkür ederiz.

Ađustos 2018

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT - Sezai GENCER